

สมุนไพรในตำรับยาหอม

นพมาศ สุนทรเจริญนนท์

โกฐก้านพร้าว

ชื่ออังกฤษ	Picrorhiza (1, 2)
ชื่อวิทยาศาสตร์	<i>Picrorhiza kurrooa</i> Royle ex Benth. (1, 3, 4)
วงศ์	SCROPHULARIACEAE (1, 3)
ส่วนที่ใช้	เหง้าแห้ง (1, 4)

แหล่งที่มา

ถิ่นกำเนิดทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของป่าหิมพานต์จากแคว้นแคชเมียร์ถึงแคว้นสิกขิมของประเทศสาธารณรัฐอินเดีย มีการปลูกที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เขตปกครองตนเองทิเบต ราชอาณาจักรเนปาล และสาธารณรัฐสังคมนิยมประชาธิปไตยศรีลังกา (4)

กรรมวิธีการผลิต

เก็บรากและเหง้าในช่วงเดือนตุลาคม - ธันวาคม (5)

สารสำคัญ

สารกลุ่ม iridoid glycosides: picrorhizin 26.6% (4, 6), picroside I-IV (4, 6 - 8), aucubin (4), apocynin (4, 6, 9), androsin (4, 10), kutkitol, kutkisterol (4 kurroside (1, 4, 11), kutkin, kutkoside (2, 6), kurrin, kuthinol, kuthirterol, kutkiol, kutkisterol (6), pikuroside (7)

สารกลุ่มอื่น ๆ: 6-feruloyl catalpol (7), สารกลุ่ม biopolymeric (12, 13), D-mannitol (4, 6), glucose, glucosido-vanilloyl-glucose (6), vanillic acid (4, 6), cucurbitacin glycol-sides (4), tripalmitin (6)

ลักษณะภายนอกของเครื่องยา

เป็นเหง้าแห้งซึ่งมีลักษณะกลมยาว ยาวประมาณ 3 - 6 ซม. ขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 0.5 - 1 ซม. มีลักษณะคล้ายก้านย่อยของช่อดอกมะพร้าว ผิวนอกมีสีน้ำตาลแกมเทาเข้ม มีวง ๆ อันเป็นแผลเป็นของตา มีตาและส่วนลำต้นติดอยู่บ้าง เนื้อนุ่ม รากมีรอยย่นตามแนวยาว มีรอยแตกตามขวาง และมีรอยแผลเป็นสีเทาหรือสีน้ำตาลเป็นจุด ๆ ที่รอยหักแข็ง เนื้อในสีดำ รสขมจัด มีกลิ่นเฉพาะตัว ไม่น่าดม (4)

ประโยชน์ทางยา

การใช้ตามเภสัชตำรับและการแพทย์แผนเดิม: จินไฉ่ลดไข้ แก้ท้องเสียและริดสีดวงทวาร รักษาโรคตับอักเสบ และทางเดินปัสสาวะอักเสบ (1)

การใช้ตามภูมิปัญญา: ตำราสรรพคุณยาโบราณของไทยใช้แก้ไข้เรื้อรัง และแก้ไข้ซึ่งมีอาการให้สะอึก แก้หอบ แก้เสมหะเป็นพิษ โกฐก้านพร้าวเป็นโกฐชนิดหนึ่งในพิภักตโกฐทั้ง 7 และ

โกฐทั้ง 9 ตำรายาอายุรเวทของอินเดียกล่าวว่า ถ้าใช้ในขนาดต่ำๆ จะมีสรรพคุณบำรุงธาตุทำให้เจริญอาหาร และเป็นยาระบายอ่อนๆ แต่ถ้าใช้มากจะเป็นยาบำรุง และเชื่อกันว่าเป็นยาแก้ไข้จับสั่น และเป็นยาขับน้ำดี (4)

การศึกษาทางเภสัชวิทยา

ฤทธิ์ปกป้องตับ: สารสกัดที่มีสารกลุ่ม iridoid glycosides (Picroliv) มีฤทธิ์ปกป้องตับได้ดีเทียบเท่าหรือดีกว่าสารมาตรฐาน (2, 14 - 24) สารสำคัญคือ picroside I และ II (8)

ฤทธิ์ต้านการอักเสบ: สารสกัดเอทิลเอเทอร์ มีฤทธิ์ต้านการอักเสบในการทดลองที่อุ้งเท้าหนู (carragee-nan-induced paw edema) (11, 25) ซึ่งสารสำคัญคือ apocynin, androsin และ picroside (7, 11) สาร apocynin มีกลไกการออกฤทธิ์โดยยับยั้งการสร้าง thromboxane และการเกาะกลุ่มของเกล็ดเลือด (9)

ฤทธิ์ปรับระบบภูมิคุ้มกัน: สารสกัดเอทิลเอเทอร์ มีฤทธิ์กระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน (2) สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ anti-complementary ซึ่งสารสำคัญคือ สารกลุ่ม carbohydrate และ peptide (12, 13) สารสกัดที่มีสารกลุ่ม iridoid glycosides (Picroliv) มีฤทธิ์เพิ่มภูมิคุ้มกัน (16, 23)

ฤทธิ์ต้านการแพ้: สาร androsin มีฤทธิ์ต้านการแพ้ ป้องกันหลอดลมตีบในหนู (10) สารสกัดที่มีสารกลุ่ม iridoid glycosides (Picroliv) มีฤทธิ์ต้านการแพ้แบบ anaphylactic แต่ไม่มีผลยับยั้งการหลั่ง histamine ซึ่งมีผลทำให้หลอดลมตีบ (26)

ฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน: สารสกัดเมทานอลมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชันและป้องกันดีเอ็นเอถูกทำลาย (27)

ฤทธิ์ต้านจุลชีพ: โภฏก้านพร้าวมีฤทธิ์ต้านเชื้อแบคทีเรียและเชื้อรา (1, 2)

ฤทธิ์ป้องกันการเกิดเนื้องอก: สารสกัดที่มีสารกลุ่ม iridoid glycosides (Picroliv) มีฤทธิ์ป้องกันการเกิดเนื้องอกในหนู (28)

ฤทธิ์ลดระดับไขมันในเลือด: สารสกัดน้ำมีฤทธิ์ลดระดับไขมันทั้งชนิดคอเลสเตอรอลและ ไตรกลีเซอไรด์ ในเลือดหนู (29)

การศึกษาทางพิษวิทยา

การศึกษาความเป็นพิษเฉียบพลันในหนูขาวพบว่า โภฏก้านพร้าวมีค่า LD₅₀ เท่ากับ 2,600 มก./กก. (6)

การศึกษาทางคลินิก

ผลกระตุ้นระบบภูมิคุ้มกัน: สารสกัดที่มีสารกลุ่ม iridoid glycosides มีผลเพิ่มภูมิคุ้มกันในผู้ป่วยโรคเรื้อรังที่ติดเชื้อวัณโรคและในอาสาสมัคร (30)

ผลต่อผู้ป่วยตับอักเสบ: การศึกษาแบบสุ่มตัวอย่าง (randomised, double-blind placebo controlled) ในผู้ป่วยไวรัสตับอักเสบบวมเฉียบพลัน จำนวน 15 คน เปรียบเทียบกับผู้ป่วยที่ไม่ได้รับยาจำนวน 18 คน พบว่ากลุ่มผู้ป่วยที่รับประทานผงโภฏก้านพร้าวขนาด 375 มก. วันละ 3 ครั้ง เป็นเวลา 2 สัปดาห์ มีค่า bilirubin, SGOT และ SGPT แตกต่างจากกลุ่มควบคุม

อย่างมีนัยสำคัญ โดยพบว่าเวลาที่ให้ค่า total serum bilirubin ปกติ (2.5 mg%) ใช้เวลา 27.44 และ 75.9 วัน ตามลำดับ **(6)**

ข้อห้ามใช้

หญิงมีครรภ์หรือให้นมบุตร และเด็ก **(6)**

รูปแบบยาและขนาดที่ใช้

กรณีรักษาตับอักเสบ ใช้ยาผงขนาด 300 - 500 มก. วันละ 2 ครั้ง หรือ 3 ครั้ง เป็นเวลา 2 - 3 สัปดาห์ หรือกรณีใช้เป็นยาระบาย ใช้ยาผงขนาด 1 - 2 ก. **(6)**

เอกสารอ้างอิงติดต่อที่สำนักงานข้อมูลสมุนไพร